

УДК:
347.23:316.334.3

Прегледни
рад

ПОЛИТИЧКА РЕВИЈА
POLITICAL REVIEW
Година (XXV) XII, vol=35
Бр. 1 / 2013.
стр. 101-116.

Драган Ж. Марковић*
Институт за политичке студије, Београд

ПЕРСПЕКТИВЕ РАЗВОЈА СВОЈИНСКИХ ОДНОСА И ДЕМОКРАТСКИХ КАПАЦИТЕТА ПОЛИТИЧКИХ ИНСТИТУЦИЈА**

Сажетак

Основни циљ рада је да аргументовано покаже да демократизација својинских односа представља један од стубова развоја демократских капацитета политичких институција. Закључује се: да је демократизација државе императив високо механизованог индустријског начина производње, који уз демократизацију предузетничког, захтева и демократизацију државног управљања; да демократизација својинских односа све више долази у колизију с отуђеним политичким системом, утичући да се и унутар њега развијају одређени облици непосредне демократије; да би у основи опште демократизације морала бити демократска права грађана да о судбоносним питањима свог живота и рада непосредно и равноправно одлучују на свим нивоима друштвеног организовања, од локалне до планетарне заједнице, и да за остваривање демократских одлука самостално располажу одговарајућим средствима, која за подмиривање заједничких и општедруштвених потреба демократски удружују.

Кључне речи: својински односи, демократизација, демократски капацитети, политичке институције

Капиталистички поредак из темеља поткопавају неумољиве тенденције демократизације његовог сопственог продукционог односа на којем почива. Конкуренција је натерала индивидуалне

* Научни саветник, Институт за политичке студије, Београд.

** Овај рад је настао у оквиру пројекта бр. 179009, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

власнике капитала да се, хтели или не хтели, удружују у акционарска друштва, и да удруженим капиталом заједнички располажу, чиме су само отворили историјски процес деприватизације, демонополизације и колективизације сопственог власништва, те демократизације својинских односа.

Али развој индустријске технологије не условљава само колективизацију већ и разарање капиталистичког власништва путем раздвајања управљања и плодоуживања, репродукционог функционисања и присвајања. И да су стручни, власници капитала нису више способни да индивидуално управљају његовим репродукционим токовима, због чега су принуђени да управљачке функције поверавају професионалним штабовима састављеним од стручњака различитих профила, који један другоме не заповедају већ равноправно сарађују у обављању заједничког посла, носећи и индивидуалну и колективну одговорност за успешно пословање.

Тиме је суштински редуковано својинско располагање капиталом, који се знатно осамосталио од својих власника, и то дотле да сада он више управља њима него они њиме. „У систему корпорација власнику индустријског богатства остављени су само симболи власништва, док се моћ, одговорност и имовина, које су раније биле саставни делови власништва, преносе на посебне групе у чијим се рукама налази контрола“. Стога је „став „власника“ велике корпорације према „његовој“ својини ... став готово потпуног отуђења“, јер „он нема одговорности према предузећу и никакав конкретан однос према њему“.¹⁾ „Функционално мобилизовање капитала претвара у све већој мери капиталистичку својину у упутнице на принос и услед тога чини капиталистички процес производње у све већем обиму независним од кретања капиталистичке својине“.²⁾

Демократизација својинских односа све више долази у колизију с отуђеним и бирократским политичким системом, утичући да се и унутар њега развијају одређени облици непосредне демократије. „Моћ постепено, али сигурно прелази с изабраних заступника на бираче који својим гласовима, односно изравним изјашњавањем путем локалних иницијатива и референдума одлучују о одређеном смеру дјеловања“. И док „национални политички избори побуђују све мањи интерес, расте број људи који гласају за локалне иницијативе“.

1) Е. Фром, *Здраво друштво*, Рад, Београд, 2. изд., 1980, стр. 138.

2) Рудолф Хилфердинг, *Финансијски капитал*, Култура, Београд, 1958, стр. 168.

цијативе и референдуме – у неким је подручјима износио чак 75-80%³⁾

Најпре и највише се демократизује непосредно задовољавање најнужнијих заједничких потреба грађана, што не могу спречити ни најауторитарнији политички режими, али су за одређену самоуправу грађана, ради одржања сопствене владавине, заинтересоване и отуђене бирократске елите, те и нема државе у свету где је она потпуно искључена. Локална самоуправа је институционализована као интегрални део друштвено-политичког система највећег броја земаља иако је у перманентном сукобу интереса са централизованом државном управом.

Демократизација државе је императив високо механизованог индустријског начина производње, који уз демократизацију предузетничког, захтева и демократизацију државног управљања јер је „индустријски систем неразмрсиво повезан с државом“, и то толико да је „зрела корпорација у знатној мјери само испружена рука државе, а држава умногоме инструмент индустријског система“.⁴⁾ Пошто „модерна технологија повлачи за собом све веће јачање и проширење функција модерне државе“,⁵⁾ неопходно је и све веће ширење њихових носилаца, све до подржављења целог друштва, јер је „држава присиљена да бројна и значајна своја овлашћења и знакове своје „државности“ (или државне моћи, силе) пренесе и препусти одређеним институцијама, телима, које у извесним доменима уживају значајан степен самосталности“.⁶⁾

Али због противречних друштвених тенденција, и приватизација државе је изложена контрадикторним тенденцијама демократизације и планетарне аутократске централизације. Функције и моћ националне државе више се преносе на транснационалне него на националне корпорације и више на ауторитарне наднационалне центре него на демократске невладине организације. Под монополском владавином крупног транснационалног капитала, национална држава све више губи економску, а тиме и политичку власт и моћ.

По сили транснационалне глобализације, национална држава се нашла у позицији да и саму себе развлашћује и укида. Држав-

3) John Naisbitt, *Мегатрендови*, Глобус, Загреб, 1985, стр. 170. и 110.

4) John Kenneth Galbraith, *Нова индустријска држава*, Стварност, Загреб, 1970, стр. 283.

5) Рудолф Хилфердинг, цитирани рад, стр. 18.

6) Др Карло Ковач, *Прогрес и право*, Савремена администрација, Београд, 1978, стр. 101.

не границе „све више постају пропустљиве. Владе су, у приличној мери, изгубиле способност да контролишу ток новца изван својих земаља и све им је теже да контролишу токове идеја, технологије, добара и људи“.⁷⁾

Владавина транснационалних институција прикрива се лажном демократијом којом се правдају и оправдавају упади у национални суверенитет. Демократска начела се изврћу у њихову супротност. „С једне стране, глобални поредак је промотер и гарант демократских политичких форми, људских мањинских права, владавине закона“, а „с друге стране, делује политички недоследно, и не ретко, следећи своје геостратешке интересе, подржава ауторитарне режиме који су кооперативни, питање људских права претвара у проблем реалполитике“.⁸⁾

Систем лицемерне квазиплуралистичке демократије заснива се на владавини једног јединог неприкосновеног владара званог Капитал, због чега се без великих тешкоћа на националним темељима гради глобална грађевина у власништву тог истог Капитала. Само што је врх глобалне власти од народа још даљи него национални, па се она још више однорађује и отуђује и то до те мере да се може слободно рећи да је „глобална демократија испражњена од сваког садржаја“, и да у ствари значи „увођење тираније и диктатуре у светским размерама“.⁹⁾

У тој функцији и власт је заједно са капиталом, претворена у робу, која се као свака роба може куповати и продавати, чему је највише одговарао систем посредне представничке демократије са секундарним облицима непосредне демократије на његовим маргинама. Тиме је с отуђивањем власништва и економске моћи најамних произвођачких маса акумулираних у монополистичком капиталу, отуђивана и њихова власт и политичка моћ, који су монополисани од стране економских и политичких моћника.

Политички посредници у систему представничке демократије су политичке странке, преко којих економски монополисти монополишу и власт. „Богати људи купују од партијске организације место у сенату на једва прикривен начин...Индустријалци и трговци који су успели у својим пословима, талентирани адвокати вели-

7) Семјуел П. Хантингтон, *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998, стр. 36.

8) *Лавиринти кризе*, Институт за европске студије, Београд, 1998, стр. 38/39.

9) Михаило Марковић, *Друштвена мисао на граници миленијума*, Службени лист СРЈ, Београд, 1999, стр. 78. и 80.

ких компанија и вешти босови, који великим делом пуне сенат, сви су они производ савеза између партијске машине и финансијских интереса¹⁰⁾. На тај начин финансијски моћници претварају политичке партије у своје трансмисије преко којих остварују сопствену владавину.

Ако су у либералном капитализму политичке партије и заступале различите класне интересе, у монополистичком капитализму оне, ради освајања и задржавања власти, све од реда потпадају под власт капитала. „Какво год да је декларативно образложење, партија је организована с једном заједничком сврхом: да се стекне и да се држи политичка власт, да се управља“¹¹⁾ а пошто се власт не може ни стећи ни задржати без пара, све партије су лако поткупљиве.

Стога су данас у парламентарном систему готово све партије на истом колосеку монополистичке владавине капитала. „Црвени су постали ружичасти, бели су се обојили. Десница и левица више нису тако различите. У Сједињеним Државама две партије толико личе једна на другу да их је немогуће разликовати“¹²⁾ па у суштини „постоји само једна политичка партија, пропословна „демо-републиканци“, или у суштини једна политичка партија са двије клике“¹³⁾. У колевци парламентаризма Великој Британији, „најзанимљивији аспект савременог политичког процеса је међусобно спајање двеју „супротстављених“ странака – конзервативаца и лабуриста“¹⁴⁾.

Као формални представници народа а фактички заступници монополистичког капитала, политичке странке „сужавају демократију, монополизују политику за себе и не допуштају другима да се њоме интензивно баве“¹⁵⁾.

Посланици у парламенту немају никаквих обавеза ни одговорности према народу и грађанима као формалним бирачима, који на њих немају нити могу да имају било какав утицај. У Немачкој као и у другим земљама парламентарне демократије, „страначке врхушке контролишу избор посланика у парламент уз помоћ пропорци-

10) М. Острогрски, *Демократија и политичке партије*, Штампарија „Св. Сава“, Београд, 1921, стр. 91.

11) Peter F. Drucker, *Посткапиталистичко друштво*, Грмеч – Привредни преглед, Београд, 1995, стр. 158.

12) Морис Диверже, *Демократија без народа*, Рад, Београд, 1968, стр. 217. и 218.

13) Ноам Чомски, *Контролисана демократија*, ЦИД, Подгорица, 1999, стр. 186.

14) Родни Еткинсон, *Зачарани европски круг*, Светови, Нови Сад, 1997, стр. 57.

15) Др Радомир Лукић, *Политичке странке*, Научна књига, Београд, 1966, стр. 227.

оналне заступљености и система страначких листа“; а „посланици на списковима бирају се искључиво од стране партијског руководства, и као такви нису директно одговорни гласачима“.¹⁶⁾

Партијски изасланици у парламенту имају у ствари императивни мандат своје странке који их обавезује да гласају по партијским директивама, те нису у позицији да се руководе не само народним интересима и жељама, него ни сопственом свешћу и савешћу. „Укљештен у мрежу недовољно демократских партија, посланик је на диспозицији врха одговарајуће партијске пирамиде и не може доносити одлуке ни по својој вољи ни по вољи грађана који су га изабрали“.¹⁷⁾ На таквој диспозицији „посланици су у својој сопственој скупштини робови партијске организације“, али „богати људи који купују од партијске организације место у сенату“,¹⁸⁾ осећају се ту као прави господари јер партија којој робују, робује управо њима.

Стога широка маса посланика фунгира само као свита једног или малог броја „лидера“ који образују кабинет, и слуша их слепо све док имају успеха“, па „говори неког посланика данас више не представљају никакве личне исповести, а још мање покушаје да се противници придобију“, него званична „саопштења партије која се издају земљи“¹⁹⁾, и која пре изражавају интересе појединих друштвених група или партијских лидера него целог народа, што недвосмислено показује да „парламентаризација и демократизација нису нужно у узајамној вези већ да су често једна другој супротстављене“.²⁰⁾ Ту је „све у свему, демократија сасвим привидна пошто у њој најважније одлуке доносе мањине које су често скривене у сенци“.²¹⁾

Државне одлуке припрема и фактички доноси влада, која је често „против општег интереса стављена у службу појединачних интереса“.²²⁾ Владу практично саставља владајућа странка, због чега она мора радити по партијским директивама, које издаје вођа

16) Родни Еткинсон, цитирани рад, стр. 133.

17) Вучина Васовић, прилог у зборнику *Лавиринти кризе*, Институт за европске студије, Београд, 1998, стр. 115.

18) М. Острогорски, *Демократија и политичке партије*, исто, стр.91.

19) Макс Вебер, *Привреда и друштво*, том 3, Просвета, Београд, 1976, стр. 477. и 476.

20) Исто, стр. 483

21) Ремон Арон, *Демократија и тоталитаризам*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, 1997, стр. 129.

22) М. Острогорски, цитирани рад, стр. 93.

странке, који као „врховни командант једне војске једва ако свој штаб пита за мишљење, а најчешће се поверава једном ужем кругу од неколико људи“, док „остали део ове војске добија просто наређења за покрет“, и „задатак гомиле партијских посленика састоји се једино у томе да подржавају шефа и његове помоћнике“. И „партијски програм произилази од вођа. А одлуке које се доносе на годишњим зборовима делегата имају само декларативну вредност“.²³⁾

Да би владале, политичке партије своју организацију и начин деловања прилагођавају систему отуђене државне власти, чиме се и саме отуђују од друштвене базе, па и од сопственог чланства, због чега су „готово све савремене политичке странке уређене на олигархијски и аутократски начин“. Зато се и њихова делатност углавном свела и на изоловану активност и опредмећивање „воље“ њихових највиших, централних органа“, који су „израсли у једине делатне чиниоце око којих се практично све окреће и од којих све полази“. Централизација политичког одлучивања има „за природну последицу искључивање готово целокупног чланства активног политичког живота и његово свођење на улогу немог посматрача и извршиоца, односно на „конзумента политике““.²⁴⁾

Самом борбом за власт, странке се стављају изнад народа, стављајући под ноге једнакост и слободу. Уместо „развијања индивидуе и личности, оне стварају човека масе, безличног и неодговорног, гуше јаке личности, талентоване и тиме самосталне“, па и у сопственим редовима „гуше слободу ради дисциплине и стварају аутоматизоване и пасивне чланове, ограничавају могућност иницијатива нових политичких идеја и спречавају људе да се удружују према свом ставу“.²⁵⁾

Политичке странке на тај начин делују као фатални узурпатори стварне владавине народа, изврћући демократију у партократију. Како је указивао Жан Жак Русо, народ је „слободан само у току избора за чланове парламента“, а „чим су они изабрани, он поново

23) Исто, стр.59. и 43.

24) М. Диверже, навод, Димитрије Бауцал, *Бирокупација политичких организација – странака у светлу савремених друштвених промена*, докторска дисертација на ФПН, Београд, 1982, стр. 124, 174. и 192.

25) Др Радомир Лукић, позивање на Острогорског, *Политичке странке*, Научна књига, Београд, 1966, стр. 226.

постаје роб и не значи ништа²⁶⁾, али више ни у току избора није слободан јер уместо њега други бирају.

Политичке партије „не доводе на власт људе државничких способности, јаког карактера и сл. него слабе политиканте, који се подвргавају уским страначким интересима“, због чега се „странкама често пребацује да омогућавају владавину најгорих друштвених елемената који се, уместо политиком у правом смислу, баве политиканством, да заслепљена страначка борба тражи заслепљене, страсне људе“²⁷⁾

Зато се у јавности све више ствара одбојност према било каквом партијском систему, јер „партије – било да их је више, било да је само једна – саме по себи представљају ограничавање индивидуалне слободе и иницијативе“²⁸⁾ Јача уверење да се „политички идеали морају стварати ван странака, од људи који, незаражени страначким егоизмом и слободни од страначке дисциплине, непристрасно и самостално мисле о државним интересима“²⁹⁾

Деградирањем политичких странака деградира се представничка демократија, коју је без странака тешко и замислити. Због преживелости, „поткопавају се сами темељи представничке владе“, што се „види у постојаном опадању одзива бирача на гласању“, а показује се и у сталном опадању интересовања, забележеном у свим земљама, за функције владе, за питања којима се она бави, за њену политику“³⁰⁾ „Чињеница је да је повијесна корисност представничке демократије преживјела“³¹⁾ те „није ни чудо што народ игнорише парламент и презире народне посланике“³²⁾

Ако је представничка демократија преживела, даљи развој може ићи само у правцу растакања државно-партијске владавине у непосредну власт народа и прерастању представничког парламентаризма у систем непосредне демократије. Објективне тенденције демократизације све снажније се испољавају и кроз субјективне тежње ка слободи и једнакости. Све „већи број људи и жена не

26) *Друштвени уговор*, Школска књига, Загреб, 1978, стр. 149.

27) Радомир Лукић, *Политичке странке*, стр. 233.

28) Стјепан Пулишевић, *Политичке странке као фактор сувременог политичког система*, зборник, Напријед, Загреб, 1971, стр. 68. 69.

29) Слободан Јовановић, прилог у зборнику Стјепана Пулишевића, исто, стр. 78.

30) Peter Drucker, *Посткапиталистичко друштво*, Грмеч – Привредни преглед, Београд, 1995, стр. 135.

31) John Naisbitt, *Мегатрендови*, Глобус, Загреб, 1985, стр. 110.

32) Родни Еткинсон, *Зачарани европски круг*, Светови, Нови Сад, 1997, стр. 63.

прихвата више друштво у којем живи; они одбијају као стезник у који би неко хтео да их притисне, поредак који им је наметнут; они више не прихватају привилегије мањине; они одбијају хијерархију и власт које јачају ове привилегије и одржавају тај поредак“.³³⁾

Тај поредак из темеља поткопавају неумољиве тенденције демократизације његовог сопственог продукционог односа на којем почива. Са колетивизацијом

индивидуалног власништва акционарство доноси и замену нееквивалентне расподеле еквивалентном расподелом, што је неизоставни услов слободног и добровољног удруживања, којег не би било да сваки акционар у подели и присвајању профита (дивиденде) од заједничког капитала не суделује сразмерно својим улагањима, односно величини акција којим располаже. То је неизоставни услов и да акционарско друштво функционише као демократска асоцијација релативно равноправних власника капитала који уместо да један другом конкуришу, заједнички брину о свом капиталу.

Уколико уместо капитала знање постаје основни чинилац производње, носиоци знања уместо власника капитала постају основни субјект управљања, јер се „одлуке темеље на различитим специјализираним научним и техничким знањима, на акумулираним информацијама, на нагомиланом искуству и на умјетничком или интуитивном смислу, односно надарености многих особа“. Зато „међу двије стотине најкрупнијих корпорација у САД – а управо те корпорације сачињавају срце и језгру индустријског система – мало је таквих у којима власници имају било какав значајнији утјецај кад се ради о доношењу одлука, а и тај утјецај, тамо гдје још постоји, слаби из године у годину“.³⁴⁾

Акционарско власништво је само прелаз на заједничко власништво произвођача јер су акционарска друштва само друштва капитала, чији су власници само његова гола персонификација, без личне индивидуалности, међусобне једнакости и слободног одређивања независно од интереса капитала. Њихов удео у подели акционарског профита не зависи од њиховог дела и удела у раду и пословању предузећа него искључиво од величине удела њиховог дела капитала у заједничком власништву, а и у одлучивању учествују искључиво према величини тог удела, па ако је већински

33) Едмон Мер, *Самоуправљање – сутрашњица*, Радничка штампа, Београд, 1977, стр. 28.

34) John Kenneth Galbraith, цитирани рад, стр. 92.

власник, и појединац може у акционарском друштву имати апсолутну власт.

Високе производне технологије, међутим, захтевају да су сви учесници производног процеса радно и пословно мотивисани и да се према производним средствима односе као да су њихова сопствена, чија би стварно и морала бити. Ако је у почетку и наилазило на отпоре послодаваца, учешће радника у управљању је са развојем производње све више обострано подстицано јер је постало све значајнији и све неопходнији чинилац технолошке модернизације.

Али без власништва на капиталу као основном средству производње, радници не могу имати одлучујућу улогу у управљању друштвеном репродукцијом, због чега је њихова партиципација маргинална и углавном у функцији пословне мотивације у интересу послодавца. Да би сви били управљачи, морали би бити акционари, што је практично неоствариво без еквивалентног учешћа у расподели остварене добити и по основу радног доприноса, што би подразумевало претварање акционарства у задругарство, засновано на изворним задружним начелима.

За разлику од акционарског предузећа као друштва капитала, задруга је настала и послује као „аутономна заједница добровољно удружених лица, у циљу задовољавања заједничких економских, социјалних и културних потреба и жеља, на основу заједничког поседовања имовине и демократски контролисаног пословања“.³⁵⁾ Њено демократско биће опредељено је изворним начелима: добровољности и отвореног чланства; демократичности; економског учешћа; аутономности и независности.

У односу на владавину капитала, „задружна демократија је уређено, систематско рађање једног новог система у постојећем систему“, као „мирна револуција, која је у току“, и чија је „крајња тежња управљена на стварање једног новог социјалног облика који ће бити способан да задружном организацијом друштва замени профитмахерску привреду, тако исто и политичку принудну државу“.³⁶⁾ Тиме се однос рада и капитала потпуно обрће јер док „ка-

35) Дефиниција усвојена на 31. Конгресу Међународног задружног савеза, *Век и по задругарства*, Задружни савез Југославије, Београд, 1995, стр. 16.

36) Џејмс П. Ворбас, *Задружна демократија*, Задружна штампариија, Београд, 1935, стр. 27, 26.

питалистички систем чини рад слугом капитала, задружни систем чини капитал слугом рада“.³⁷⁾

Ако је заснована на изворним задружним начелима „једино задружна производња може довести до правог друштвеног живота у којем неће бити господара и потчињених, и у коме се неће знати за класне разлике засноване на неједнаким материјалним условима живота“.³⁸⁾ То је сасвим разумљиво јер само задружна производња искључује експлоатацију као основу класних, и главни извор друштвених неједнакости.

Искључењем експлоатације у задрузи се успоставља еквивалентна размена и расподела новостворене вредности, као економска основа друштвене једнакости и непосредне демократије. Сваки задругар суделује у расподели оствареног дохотка према укупном релативном доприносу заједничком раду и пословању. Принцип релативне једнакости је исти као у акционарству, само што је са доприноса минулим радом проширен и на допринос живим радом, мереним друштвено потребним временом неопходним за производњу јединице производа а не индивидуалним временом проведеним на раду.

На релативној једнакости у расподели и присвајању новостворене вредности заснива се задружна демократија, која се састоји у непосредном управљању задругара путем равноправног одлучивања о заједничком раду и пословању. Друштвени смисао и историјски допринос задружне демократије је управо у суштинском и трајном разрешавању противречности између појединачних и заједничких интереса тако да у задружном раду и пословању нико не губи већ да свако добија сразмерно томе колико даје.

Заменом капиталистичких акција задружним уделитема и партиципације задружном демократијом, располагање и управљање корпорацијом би се са повлашћених акционара и професионалних менаџера проширило на све запослене. Задружно управљање би се са корпорација проширило и на међукорпорацијске, те укупне друштвене односе, како унутар националних заједница тако и унутар целе међународне заједнице. Темељита демократизација међународне заједнице морала би и кренути од демократизације трансна-

37) Исто, стр. 42.

38) М. Ђирић, навод Борисав М. Игњатовић, *Идеје водиље у задругарству*, Штампарија Андре Петровића, Београд, 1938, стр. 38/39.

ционалних корпорација, која је застала на предузетничком акционарству и радничкој партиципацији.

Демократску алтернативу ауторитарном транснационалном светском поретку утврдила је својом Декларацијом 1974. године Генерална скупштина ОУН, по којој нови међународни економски поредак треба да буде „заснован на правичности, сувереној једнакости, међузависности, заједничком интересу и сарадњи свих земаља, без обзира на њихов економски и друштвени поредак“, а с основном „сврхом да се уклони неједнакост, исправе постојеће неправде и омогући да се уклони све већи јаз између развијених земаља и земаља у развоју, и обезбеди стално убрзање економског и друштвеног развоја у миру и правичности за садашњу и будуће генерације“.³⁹⁾

Иако је Декларацију усвојила огромна већина чланица ОУН, њени циљеви се не остварују јер им се супротстављају најразвијеније земље које под својом колонијалном доминацијом држе већину земаља. Суштинска демократизација међународних односа не може се ни одвијати без истовремене демократизације националних заједница, које би се морале заједнички ангажовати на глобалној демократизацији међународне заједнице.

У основи опште демократизације морала би бити демократска права грађана да о судбоносним питањима свог живота и рада непосредно и равноправно одлучују на свим нивоима друштвеног организовања, од локалне до планетарне заједнице, и да за остваривање демократских одлука самостално располажу одговарајућим средствима, која за подмиривање заједничких и општедруштвених потреба демократски удружују.⁴⁰⁾ Савремена друштвена као и производна организација „мора да је организација једнаких“, а не организација „шефа“ и „подређених“, мора да је устројена као екипа „сарадника“.⁴¹⁾

Општи модел демократије подразумева непосредно учешће свих заинтересованих грађана у доношењу за све обавезујућих одлука. „Свако одрасло лице потчињено једној владавини и њеним законима мора се сматрати и квалификованим да буде члан демоса и субјектом неограниченог права на то својство. Обавезу-

39) Декларација Генералне скупштине Организације Уједињених Нација, 1974. године

40) Види: Миша Стојадиновић, Јелена Тодоровић, „Изаови развоја демократских капацитета политичких институција у савременом друштву“, *Српска политичка мисао*, бр. 2/2012, стр. 66-68.

41) Peter Drucker, цитирани рад, стр. 61.

јуће одлуке треба да доносе само она лица која су тим одлукама подвргнута“, а „у одлучујућој фази доношења колективних одлука сваки грађанин мора добити подједнаку могућност да изрази своје мишљење које ће се узети у обзир на исти начин као и мишљење сваког другог грађанина“.⁴²⁾

Императивни мандат политичких странака, на којем се заснива представничка демократија, морао би у свим скупштинама бити замењен императивним мандатом грађана, чије би ставове њихови изасланици морали заступати као своје сопствене. А да би се ставови грађана и њихових изасланика подударали, избор би морао падати на оне кандидате који најдоследније изражавају интересе и опредељења већине грађана.⁴³⁾

Универзална примена општег модела непосредне демократије неизоставни је услов демократског јединства планетарне заједнице, које подразумева пуну слободу демократског организовања и управљања у свим областима и на свим нивоима. Слободно удруживање и самоорганизовање руководе се заједничким интересима и потребама, па уколико постоје национални интереси и потребе, неопходно је и демократско организовање националне заједнице. „Савременим националним демократијама је неопходна међународна космополитска демократија да би се одржале и развијале“⁴⁴⁾ али су и космополитској демократији неопходне националне демократије на које се ослања, јер демократска космополитска заједница може бити само слободна асоцијација локалних и националних заједница.

На тај начин се може развијати суштинска демократија на планетарном нивоу чиме ће се искључити могућност да о судбоносним питањима човечанства одлучују повлашћени појединци, странке или групације. За развој планетарне демократије неопходно је постојање организованог планетарног демократског покрета који би се супротставио добро организованом покрету колониза-

42) Роберт Дал, *Демократија и њени критичари*, ЦИД, Подгорица, 1999, стр. 202.

43) „Политички систем који ужива веће поверење грађана, чије се институције од стране грађана више уважавају, а њихово функционисање позитивно оцењује, има већи степен легитимности. Та подршка је израз стабилности политичког система заснованог на чињеници да су грађани уверени не само да политичке институције добро функционишу и позитивно оцењују њихов рад, него и прихватају последице њиховог деловања израженог разним одлукама као властити интерес, односно као опште добро за заједницу“.
(Милан Јовановић, „Политичке институције и консолидација демократије у Србији“, *Србија противречноности политичког система*, (зборник радова), Институт за политичке студије, Београд, 2011, стр. 48.

44) Дејвид Хелд, *Демократија и глобални поредак*, Филип Вишњић, Београд, 1997, стр. 39.

торске глобализације. Зачеци таквог покрета јављају се не само у неразвијеним већ и у најразвијенијим земљама.⁴⁵⁾ Општенародни демократски покрет Србије морао би се повезивати и сарађивати са одговарајућим покретима других земаља у стварању јединственог планетарног покрета за опстанак и одрживи напредак човечанства.

Dragan Z. Markovic

DEVELOPMENT PROSPECTS OWNERSHIP AND DEMOCRATIC CAPACITIES OF POLITICAL INSTITUTIONS

Summary

The main objective of this paper is to provide argumentation that the democratization of property relations is among key pillars in development of democratic political institutions capacities. The conclusion is: the imperative of democratization is highly mechanized industrial means of production. With the democratization of entrepreneurship, it also requires the democratization of governance, democratization of property relations that are increasingly coming into conflict with the alienated political system. As it hopes to develop into and within certain forms of direct democracy, which would basically have to foster democratization of democratic rights of citizens over crucial issues in their life and work with just and equitable decisions at all levels of social organization, from the local to the global community. For the exercise of democratic decision alone have the appropriate resources which meet the common and general social needs democratic join.

Keywords: property relations, democratization, democratic capacities, political institutions

ЛИТЕРАТУРА

- Арон, Ремон, *Демократија и тоталитаризам*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци – Нови Сад, 1997.
- Galbraith, John, Kenneth, *Нова индустријска држава*, Стварност, Загреб, 1970.

45) „Ничу нове организације и покрети инспирисани екстремном нестабилношћу данашњег света и његових институција, као реакција на „конзервативну револуцију“ која је објављена у Вашингтонском консензусу којим је резултирало стварање међународних институција ММФ-а и Светске банке и који је устоличио неолибералну политику (раније остварену у политичкој пракси Регана и Маргарет Тачер); ...воде се жестоке дебате о новом империјализму и разгранавају „покрети оспоравања“, у којима се уједињују синдикати, млади, сељаци, незапослени...стварајући по први пут у историји, истински светски покрет „глобалног отпора““ (проф. др. Загорка Голубовић, *Како калимо демократију – шта нисмо научили*, Албатрос Плус, Београд, 2011, стр. 248 и 249.)

- Голубовић, Загорка, *Како калимо демократију - шта нисмо научили*, Албатрос Плус, Београд, 2011.
- Дал, Роберт, *Демократија и њени критичари*, ЦИД, Подгорица, 1999.
- Drucker, Peter, F., *Посткапиталистичко друштво*, Грмеч – Привредни преглед, Београд, 1995.
- Еткинсон, Родни, *Зачарани европски круг*, Светови, Нови Сад, 1997.
- *Лавиринти кризе*, Институт за политичке студије, Београд, 1998.
- Марковић, Драган, *Демократија и својина*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Naissbitt, John, *Мегатрендови*, Глобус, Загреб, 1985.
- *Србија противречности политичког система*, зборник, Институт за политичке студије, Београд, 2011.
- *State and democracy*, зборник, Службени гласник - ФПН, Београд, 2011.
- Стојадиновић, Миша, Тодоровић, Јелена, „Изазови развоја демократских капацитета политичких институција у савременом друштву“, *Српска политичка мисао*, 2/2012.
- Фром, Е., *Здраво друштво*, Рад, Београд, 1980.
- Хантингтон, Семјуел, П., *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998.
- Хелд, Дејвид, *Демократија и глобални поредак*, „Филип Вишњић“, Београд, 1997.
- Хилфердинг, Рудолф, *Финансијски капитал*, Култура, Београд, 1958.
- Чомски, Ноам, *Контролисана демократија*, ЦИД, Подгорица, 1999.

Resume

Quasi-pluralistic hypocritical system of democracy is based on the rule of a single undisputed ruler named capital, and that's why there are no difficulties to build the foundations of a global national building owned by the same capital. Only, in this case, the top of the global power is much more distant than national, and even more alienating.

In this respect, mentioned functions and power, along with the capital, turns into a commodity, this, as any kind of commodity can be bought and sold. That's why the most appropriate system of indirect representative democracy with secondary forms of direct democracy at its margins. This alienation of property and economic power has produced hired mass accumulated in a monopolistic capital, and their powers are monopolized by the economic and political elites.

Political brokers in the system of representative democracy are political parties through which economic monopolies, monopolize their power. Financial magnates' turns political parties into their transmissions conducting their self-rule. In liberal capitalism political parties has represented different class interests, but in a monopolistic form of capitalism, each of them falls under the rule of capital, in order to gain and maintain power and status quo.

Therefore, in the present parliamentary system, almost all parties are on same track, the monopolistic capital as final and supreme ruler. Party delegates in parliament have no duties or responsibilities to citizens as formal democratic constituents and those who elected them. That's why citizens cannot produce any influence on their representatives. Political parties thus act as power usurpers, turning democracy into partocracy.

Above mentioned is crucial for increase of public hostility to party system in general. If representative democracy has survived, till nowadays, further development can only go in the direction of party-state dissolution toward direct authority by the people and turning representative, parliamentary, to direct democracy system. The objective of democratization increasingly manifests itself through subjective aspirations to freedom and equality.

Universal application of the general model of direct democracy is an indispensable condition of global community democratic unity, which means complete democratic freedom of organization and management in all areas and at all levels. For global democracy national democracy on which it relies is necessary basic precondition. Cosmopolitan democratic community can only be a free association of local and national communities. In this respect, it can be essential for democratic improvement at the global level to exclude powers that provide privileged individuals, parties or groups key position in dealing with question of whole humanity.